

SETTE ET PUNKTUM: Med 50-årsjubileet for frigjøringen i mai tror kong Harald det er på tide å sette et punktum for de store markeringene av annen verdenskrig. Samtidig understreker han at vi ikke må glemme hva som skjedde i de fem årene. Gjør vi det, er det lett å havne i en tilsvarende situasjon igjen.

HJEMKOMSTEN: Kong Harald var bare åtte år da krigen sluttet. Nærmere fem år hadde han tilbragt i USA, i Washington DC. Kongefamiliens hjemkomst 7. juni 1945 «var som å komme til en annen verden». – Og for å si det som en åtteåring, det var forferdelig mye bråk utenfor, og jeg fikk ikke sove!

WIBECKE LIE, NTB

Kong Harald ler ved tanken, og forteller at familien måtte bo på Slottet den første tiden etter hjemkomsten. Det er den enorme jubelen utenfor han husker best – og som han den gangen oppfattet som et forferdelig bråk.

– Jeg hadde bodd mesteparten av mitt liv i Amerika, og husket ingenting fra mine tre første leveår i Norge. Men noe må det ha vært der, for da jeg kom til Skaugum første gangen etter krigen, gikk jeg rett opp til det som hadde vært mitt rom, uten å vite at det var der jeg hadde bodd tidligere.

Noen problemer innrømmer kongen at det var den første tiden i et «nytt» land. Men problemene løste seg fort, og gledet over å være kommet hjem tok over.

– Jeg var hele tiden blitt fortalt om Norge, og at det var her vi hørte hjemme. Det var aldri noen tvil om at vi skulle tilbake hit. Hjemme – det var Norge, og vi snakket alltid norsk i familien mens vi bodde i USA.

” Min bestefars og fars opp-
treden den gang er en av
gruppilarene det norske
kongehuset står på ”

Åtte år gamle prins Harald var i den norske ambassaden i Washington da han den 9. mai fikk vite at krigen var slutt og at familien skulle hjem.

– De andre hadde nok fått vite det tidligere, forteller kongen, som også husker at han feiret 17. mai det året på ambassaden. Kronprinsesse Martha var allerede reist til London, mens de tre barna forlot USA noen dager senere.

Da prins Harald i London møtte sin dansktalende bestefar som han ikke hadde sett på fem år, hadde de problemer med å forstå hverandre.

daværende omstendigheter. Her er det mye sår og vondt som ennå henger igjen, sier kong Harald alvorlig.

” Min far ringte vaktkommandøren på Skaugum og sa at nå måtte han skjerpe seg, for nå ble det krig! ”

– I april 1940 ble Norge regelrett «tatt på senga». Kan det skje igjen?

– Det tror jeg ikke. I dag har vi en helt annen mulighet til å følge med i hva som skjer. Det henger nok igjen et 9. april-syndrom hos mange nordmenn fortsatt; vi lovet jo oss selv i 1945 – aldri mer 9. april. Men dagens teknologi gir oss en helt annen mulighet til å vite hva som skjer rundt oss. Problemet er å tolke det som observeres, på riktig måte. Det var vel også egentlig problemet i 1940; man visste nok mye mer enn det man var villig til å tolke.

– Kong Olav fortalte meg at han om kvelden den 8. april 1940 hørte på norsk radio at det var senket båter i Øresund, og at det var båter på vei ut av Øresund. Så slo han over på dansk radio for å høre mer om dette, og hørte der at det var senket en båt utenfor norskekysten. Ombord i båten ble det sagt det var folk i «like klær», men ingenting ble nevnt om det som da hadde skjedd i Øresund. Da sa han at nå ble det krig; han var ikke i tvil.

Så vidt kong Harald vet ble det ikke gjort noen forberedelser på evakuering av kongefamilien denne kvelden.

– Men min far fortalte at han ringte vaktkommandøren på Skaugum og sa at nå måtte han skjerpe seg, for nå ble det krig! Senere bekreftet vaktkommandøren historien for meg. Det var nemlig Otto Bastiansen, senere rektor ved Universitetet i Oslo, som den kvelden var korporal og vaktkommandør på Skaugum. Jeg spurte ham om historien var sann, og det kunne han be-

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

– Men det løste seg raskt. Vi snakket engelsk sammen de første dagene, og siden gikk det greit, minnes Kongen.

Krigen var et vanlig samtaleemne på Skaugum og på Slottet i etterkrigs-årene. Men Kongen kan ikke huske at hans far eller bestefar tok barna for seg direkte for å fortelle om sine opplevelser.

– Vi tok ikke del i diskusjonene. Det var vel heller slik at vi overhørte samtaler i andre sammenhenger hvor de to diskuterte tiden i eksil. Jeg husker de snakket om sine forskjellige erfaringer, blant annet om hvordan situasjoner ble oppfattet i London og hvordan de ble oppfattet her hjemme.

– Hvordan oppfattet Kongen sin fars og bestefars roller de første årene etter krigen – og senere?

– Deres opptreden den gang er en av grunnpillarene det norske kongehuset står på – også i dag, slår kong Harald fast.

” Det er viktig at krigsveteranene nå forteller sine historier før det er for sent ”

Han forteller at annen verdenskrig ikke har vært noe stort samtaleemne i dagens kongefamilie:

– Kronprinsen og prinsessen er klar over sin bestefars og oldefars innsats under krigen, og hva det har betydd for Norge. Men ellers har de nok ikke noe forhold til annen verdenskrig,

TIL STEDE: Kong Harald starter offisiell feiring av frigjøringsjubileet i Hammerfest 3. mai og er med på mange arrangementer frem til 8. mai. Foto: Trygve Indreid

– Vi må se fremover, men ikke glemme

bortsett fra det de har fått med seg gjennom historien. Det vet nok endel om hva som foregikk, men neppe mer enn de fleste ungdommer. Det er jo ikke noe merkeligere det enn at vår generasjon ikke vet så mye om første ver-

denskrig, sier kong Harald, som regner med at hans barn får mer viten om temaet under det kommende jubileet.

Kong Harald har møtt mange krigsveteraner gjennom årene, og fått høre mange av deres historier direkte fra krigsdeltagerne selv. Han er klar over at mange føler seg urettferdig behandlet.

– Jeg har følelsen av at mange er forbitret – noen fordi de ikke har fått økonomisk erstatning, andre fordi de ikke har fått Deltagermedaljen. Selv vet jeg for lite om hva som virkelig skjedde like etter frigjøringen. Men en må huske på at det var kaos på den tiden. Lister og arkiver var ufullstendige, og myndighetene hadde ikke den fulle oversikt over hvor folk var i systemet. Alt var veldig komplisert, ellers hadde nok problemene vært løst forlenget, mener Kongen, som også peker på de mange senskadene mange krigsveteraner har å slite med.

– Slike ting var det ingen som tenkte på i frigjøringsrusen, sier han.

Kong Harald mener det er viktig at krigsveteranene nå forteller sine historier før det er for sent, selv om det kan være vondt å snakke om opplevelsene.

– Jeg tror det er ganske viktig for å få et bilde av hvordan folk levde og hvordan de greide å gjennomleve en slik periode. Deres fortellinger kan ikke bare overlates til historikerne. Det er ikke så lett for oss andre å forestille oss hvordan det var. Det begynner å bli

lenge siden. Vi har hatt fred i 50 år, og to tredjedeler av det norske folk er født etter krigen.

” Mange visste om nazistene, men de fleste trakk bare på skuldrene ”

Kongen legger også vekt på at det er viktig å tilgi og ikke dvele for mye ved krigens grusomheter. Men han legger ikke mindre vekt på at man ikke må glemme det som skjedde, men hele tiden ha hendelsene i bakhodet, slik at det ikke skjer igjen.

Det gjorde inntrykk på folk flest da Kongen i sin tale i Kiberg sommeren 1992 beklaget den måten partisanene i Finnmark var behandlet på etter krigen. Den siste tiden har det vært mye snakk om østfrontkjempernes skjebne i etterkrigstiden.

– Skal vi tilgi også dem?

– Det er klart det var mange der som var veldig unge. Noen var faktisk med og kjempet mot tyskerne i 1940. Men så fortsatte de som såkalte frontkjempere i tysk tjeneste. Og det var vel dette med «tysk tjeneste», hvor de måtte avlegge ed til Tyskland, som gjorde at de fikk problemer etterpå.

– Noen av dem har innsett at de gjorde feil, og har innrømmet det. Om de ikke akkurat har fått noen form for oppreisning, er de i hvert fall blitt god-

kreite, når husket historien godt, forteller kong Harald.

Dagens oppblomstring av nynazismen i Europa liker kong Harald dårlig.

– Det er i det hele tatt endel som på en måte minner om mellomkrigstiden. Hvis man bare er oppmerksom på det, tror jeg det er et lite problem. Men det kan fort bli et større problem hvis vi neglisjerer det. Vi må holde øynene åpne og gjøre noe med det som skjer, sier Kongen, og legger til:

– Det var jo det som gjorde at Hitler kom til makten. Mange visste om nazistene, men de fleste trakk bare på skuldrene og mente at det ikke var så mange av dem at det var noe å bry seg om.

” Vi må ikke se på våre tidligere fiender fra krigen som motstandere lenger ”

Frigjøringsjubileet skal markeres med en rekke arrangementer over hele Norge. Kongefamilien skal delta i flere av dem i tiden 3. til 8. mai.

Men nå mener kong Harald at det er tid for å sette sluttstrek for de store markeringene i forbindelse med annen verdenskrig og frigjøringen i 1945. – Vi må legge bitterheten bak oss og ikke se på våre tidligere fiender fra krigen som motstandere lenger. Vi skal feire frigjøringen og rette blikket fremover, men glemme skal vi selvsagt ikke, sier kong Harald.

HJEMME IGJEN: Kong Harald var bar åtte år da han kom tilbake til Norge etter krigen sammen med sin bestefar, sin mor og sine søstre. Familien ble tatt imot på Honnørbruggen av daværende kronprins Olav. Arkivfoto: NTB

GAMLE BILDER: Kongen studerer bilder av seg selv tatt ved hjemkomsten til Norge 7. juni 1945. Han innrømmer at han ikke husker stort fra selve dagen, bare at det var veldig somt bråkete! Foto: RUNE PETTER NESS, NTB